

УДК 351.863 (477)

І. В. Шевчук,
к. держ. упр., завідувач відділу з питань законотворчості та наукових експертиз,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID ID. 0000-0001-9062-8907

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.14.53

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНИ В СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

I. Shevchuk,
PhD in Public Administration, Head of the Law and Science Expert Department,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

STRATEGIC BENCHMARKS OF UKRAINE IN THE FIELD OF ECONOMIC SECURITY IN THE
CONTEXT OF GLOBALIZATION TRANSFORMATIONS

У статті досліджено сутність стратегічного партнерства, яке передбачає взаємодію із довготривалим часовим горизонтом, кінцевим результатом якого є не тільки налагодження надійних партнерських відносин, а й забезпечення якісного поступального розвитку держави. Автором проаналізовано стан та перспективи співпраці з низкою країн в економічній й безпековій сферах. Виявлено, що Японія при забезпеченні економічної безпеки держави концентрує увагу здебільшого на загрозах екзогенного характеру. Крім того, Японія є перспективним партнером в економічній сфері в частині постачання продукції сільськогосподарського призначення та автомобілебудування. Як і в Україні, в Японії є територіальні претензії до Російської Федерації, зокрема щодо Курильських островів. Попри це країна дотримується дипломатичних відносин з Росією. Перспективність співпраці з Японією могла б допомогти Україні в налагодженні діалогу в форматі "НАТО-Японія-Україна". У дослідженні визначено, що Федеративна Республіка Німеччина поряд із осудженням збройної агресії Російської Федерації зайняла вичікувальну позицію й зберігає з нею відносно стабільні партнерські відносини. Дослідження дало змогу встановити, що безпека України є ключовим фактором стабільності у Східноєвропейському регіоні, що зумовило підтримку уряду США демократичних перетворень з метою стабілізації політико-економічної ситуації всередині країни. Визначено, що перспективним партнером для України є також Китайська Народна Республіка, де у фокус співпраці потрапляє не тільки сільське господарство, а й військові технології. Відзначено, що отримання кредитів від міжнародного валютного фонду зумовлює втручання інституції у внутрішню і зовнішню політику України й спричиняє залежність національної економіки від іноземних фінансових впливів. Резюмовано, що трансформації у міжнародному середовищі вимагають від України переорієнтації з проєвропейського вектора на полівекторність державної політики.

The article explores the essence of the strategic partnership, which involves interaction with the long-term horizon, the final result of which is not only the establishment of reliable partnership relations, but also the provision of qualitative progressive development of the state. The author

analyzes the state and prospects of cooperation with a number of countries in the economic and security spheres. It was found that Japan, while securing economic security, concentrated its attention on threats of exogenous nature. In addition, Japan is a promising partner in the economic sector in terms of supply of agricultural products and automotive. As in Ukraine, there are territorial claims in the Russian Federation, in particular concerning the Kuril Islands. In spite of this, the country will adhere to diplomatic relations with Russia. The prospect of cooperation with Japan could help Ukraine to establish a NATO-Japan-Ukraine dialogue. The study determined that the Federal Republic of Germany, along with the condemnation of the armed aggression of the Russian Federation, took a wait-and-see loan and maintained a relatively stable partnership with it. The study has made it possible to establish that Ukraine's security is a key factor for stability in the Eastern European region, which has led to the US government supporting democratic transformation in order to stabilize the political and economic situation inside the country. It is determined that the People's Republic of China is also a promising partner for Ukraine. where the focus of cooperation falls not only on agriculture, but also on military technology. It is noted that obtaining loans from the International Monetary Fund causes the institution to interfere in Ukraine's domestic and foreign policy and causes the dependence of the national economy on foreign financial investments. It is summarized that transformations in the international environment require Ukraine to reorient from the pro-European vector to the polius of the state policy.

Ключові слова: глобалізація, зовнішньоекономічна державна політика, економічна безпека, стратегічні орієнтири.

Key words: globalization, foreign economic policy, economic security, strategic benchmarks.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Процеси глобалізації у світовому господарстві вимагають від держав активізації процесів співробітництва, економічної інтеграції, що, в свою чергу, потребує вироблення ефективної державної політики у зовнішньоекономічній сфері задля забезпечення безпеки держави, особливо в економічній сфері. Така ситуація у міжнародній спільноті актуалізується внаслідок негативних, деструктивних явищ в Європейському Союзі й появи негативних тенденцій для економічної безпеки України. Тому стратегічні напрями розвитку держави потребують удосконалення процесу формування й реалізації зовнішньої політики країни, адекватного аналізу партнерських відносин з іншими країнами й окреслення пріоритетних напрямів співробітництва з надійними партнерами — як державами, так і міжнародними інститутами. На наш погляд, обрання проєвропейського вектора як єдиного ключового на сьогодні є не перспективним рішенням, саме тому пропонуємо розглянути можливі напрями співпраці з іншими країнами, зокрема Азіатсько-Тихоокеанського регіону, якому, на жаль, при провадженні зовнішньоекономічної діяльності відводиться другорядна роль.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженнями питань забезпечення економічної безпеки займалися низка науковців, серед яких варто згадати Л.І. Абалкіна, В.П. Горбуліна, Б.В. Губського, Я.А. Жаліла, які розкрили аспект цієї категорії, однак чіткого бачення трансформації державної політики в сфері економічної безпеки в умовах глобалізаційних процесів не було сформульовано. Окремі автори, зокрема Пугач О.А., Ржевська Н.Ф., Чекаленко Л.Д. розглядали досвід іноземних країн щодо забезпечення економічної безпеки через формування стратегічних орієнтирів щодо співпраці з членами світової спільноти.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — узагальнити й систематизувати основні стратегічні орієнтири України в сучасній системі міжнародних відносин в умовах захисту національних інтересів й забезпечення економічної безпеки держави.

Із мети можна визначити такі цілі дослідження, а саме:

1) визначити вплив зовнішньої окремих країн на формування безпекової політики України;

Таблиця 1. Торгівельно-економічне співробітництво України з Китаєм (млн дол. США)

	2013	2014	2015	2016	2017
Товарообіг	1 443,0	839,2	630,3	764,0	941,5
Експорт	458,4	220,5	243,0	192,0	218,0
Імпорт	985,0	618,7	387,3	572,0	723,5
Сальдо	-536,4	-398,2	-144,3	-380,0	-505,5

2) проаналізувати ситуацію щодо співпраці України з Міжнародним валютним фондом;

3) сформулювати пропозиції щодо формування системи стратегічних цілей України в умовах глобалізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Стратегічне партнерство передбачає міждержавну взаємодію, якій передують об'єднання зусиль країн-партнерів задля досягнення цілей у пріоритетних сферах співпраці й для якої характерний довгостроковий період [4, с. 229]. Така взаємодія використовується для досягнення "внутрішніх трансформацій вищого порядку, яке ставить собі за мету виведення вітчизняної економіки на наступний, вищий щабель світового розвитку" [7, с. 188].

Стратегічно правильний вектор державної зовнішньої політики сприятиме не тільки поступальному розвитку держави, а й стабілізації безпекового середовища, зокрема в таких напрямках:

1) вчасного попередження й реагування на загрози ендегенного та екзогенного характеру, в тому числі в економічній сфері;

2) оптимізації використання ресурсів національної економіки й сектору безпеки і оборони з метою своєчасного захисту національних інтересів країни;

3) ефективному координуванню дій органів публічного управління задля формування оптимальної системи забезпечення економічної безпеки України. Тому вибір країна-партнера є стратегічно важливим кроком при формуванні геополітичної стратегії розвитку держави.

Географічне та геополітичне розташування України в центрі Європи потребує не тільки налагодження партнерських відносин з країнами-сусідами, а й ведення виваженої державної політики з ключовими гравцями економічних та військових союзів.

Японія для України є одним із пріоритетних стратегічних партнерів, що підтверджує будівництво провідних автомобілебудівних компаній своїх заводів на території України. Одним із стратегічних інтересів Японії залишається і сільське господарство. Бізнес провадити для іноземних партнерів в Україні вигідно. Причиною є оптимальне для Японії поєднання якості трудових ресурсів поряд із відносно низькою заробітною платою в Україні.

Протягом 2017 р. український експорт товарів до Японії демонстрував зростання на 14% відповідно до минулого року і становив 281,0 млн дол. Імпорт з Японії засвідчив зростання на 26% відповідно до минулого року і становив 723,5 млн дол.

В українському експорті в Японію традиційно домінувала сировинна продукція з низьким ступенем переробки. Основними експортними позиціями України до

Японії у звітному періоді були руди та концентрати залізни (49%); тютюнові вироби (28%); зернові, переважно кормова кукурудза (11%); кольорові метали, переважно алюміній необроблений, титан та вироби з титану (8%); а також хімічні продукти (1%), — які складають загалом близько 97% українського експорту до Японії. Японський експорт до України сформований, переважним чином, на основі продукції високотехнологічних виробництв, лівова частка якої припадає на продукцію машинобудування. Перше місце — автомобілі легкові та інші транспортні засоби (55%). Друге місце енергетичне обладнання (11%). Третє — оптичні прилади та обладнання (6,4%). Четверте — шини та покришки (4%) [4].

Водночас у Японії залишаються претензії й невирішені суперечності з Російською Федерацією з приводу поділу територій (Курильських островів). Японія не визнавала виборів до ЛНР/ДНР, а також до Державної Думи Російської Федерації у анексованому півострові Крим проте підтримувала дипломатичні й дружні відносини з РФ.

Японія у сфері економічної безпеки надає пріоритету вивченню і попередженню загроз саме зовнішнього характеру, оскільки можливі негативні наслідки від такого роду загроз більші, ніж від загроз внутрішнього характеру [3, с. 45].

У жовтня 2018 року між Міністерством оборони Японії та Міністерством оборони України було підписано Меморандум щодо співробітництва й обмінів у сфері оборони, де особлива увага була приділена питанню посилення процесів співпраці у сфері безпеки і оборони [6]. В продовження державного курсу на покращення стану безпекової складової, того ж місяця Президент України своїм указом ввів у дію Рішення РНБО України "Про невідкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці" [2]. Японія активно підтримує Україну і у складі "Послів великої сімки щодо підтримки України" (створена у 2015 р.).

Країна є впливовим членом G7 ("Велика сімка"), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світового банку, Міжнародного валютного банку та інших провідних міжнародних економічних інституцій. Маючи надійні партнерські відносини із США, Японія активно співпрацює з НАТО з приводу питання забезпечення кіберпростору, що може стати стратегічно вигідним партнерством для України у форматі "НАТО-Японія-Україна".

Тому серед перспектив співпраці України з Японією можна виділити не тільки сферу промисловості, сільського господарства, автомобілебудування, а й виготовлення високотехнологічної зброї, що, безумовно своє-

часним і актуальним буде в умовах сьогодення задля модернізації та переоснащення оборонного комплексу. Слід зауважити, що Японія свідомо обрала позицію регіонального лідера, заручившись підтримкою й протекцією США, як в економічній та безпековій сферах.

Федеративна Республіка Німеччина (далі — ФРН) зайняла політику нейтралітету, очікуючи розв'язки збройного конфлікту України та Російської Федерації. Відверте прихильне ставлення діючого Федерального канцлера ФРН до президента Російської Федерації лише вкотре підтверджує необхідність врахування домовленостей ФРН й Російської Федерації під час формування державної зовнішньої та внутрішньої політики, особливо у сфері національної безпеки. ФРН хоч і вважається країною із сильною національною економікою, проте має "ахіллесову п'яту", а саме — енергетичну галузь. Саме значні обсяги імпорту енергоносіїв з Російської Федерації забезпечує сприятливе ставлення лідерів зазначених країн один до одного.

Попри фінансову допомогу й офіційну позицію уряду ФРН з приводу підтримки України в частині стабілізації економіки й посилення обороноздатності країни, федеральний канцлер все ж не бачить поки що можливості для України до вступу в ЄС. Поряд з цим, ми вважаємо за потрібне наголосити, що для України в період збройного конфлікту з Російською Федерацією варто вивчити та адаптувати досвід ФРН щодо ефективного контролю за сектором безпеки і оборони поряд із успішною інституціоналізацією демократії.

Безпека України є ключовим фактором стабільності на східноєвропейському регіоні. Такий формат геополітичного позиціонування співпадає із національними інтересами України і лише сприятиме прискоренню процесу інтеграції країни у європейський простір. Проте корумпованість політиків та їх бізнесові інтереси, відсутність результатів задекларованих реформ призвели до того, що Україна опинилася на геополітичній та гео-економічній периферії поряд із надзвичайно вигідним географічним розташуванням. Поряд з цим США активно підтримують трансформаційні процеси в сфері економіки та побудови громадянського суспільства, активізація яких сприятиме інтеграції в європейський цивілізаційний простір. Позиція США відносно України відносно зрозуміла — Україна залишається зоною стримування агресії Російської Федерації, буфером безпеки для європейської спільноти.

Енергетичний потенціал Російської Федерації сприяє зміцненню дружніх відносин із країнами Європи, саме тому ми пропонуємо активізувати партнерство із країнами, які не тільки не залежні від Росії, а й можуть скласти повноцінну конкуренцію. Зокрема Китайська Народна Республіка (далі — КНР).

Сучасна політико-економічна ситуація свідчить про те, що на противагу США на міжнародну арену виходить країна, яка, безумовно, в найближчий час може зайняти одноосібну лідируючу позицію як країна-надержжава. І це — КНР.

КНР — країна, яка провадить вкрай виважену зовнішню політику, поступово завойовуючи довіру країн світової спільноти. Насамперед відзначимо, що КНР налагодила дружні відносини з країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону, а також була ініціатором запо-

чаткування співпраці із країнами Центральної та Східної Європи у форматі "16+". Хочемо відзначити, що ініціатива щодо переліку країн належала Пекіну. На жаль, Україна не увійшла до цього переліку у період створення, а саме у 2012 році, проте враховуючи сучасні дружні відносини між країнами вважаємо за стратегічно правильний та економічний вигідний крок щодо активізації перемовин з приводу входження України в об'єднання, тим паче, що географічно Україна потрапляє у фокус такого формату. Однією з переваг вступу України до "16+" є можливість отримання кредитування як на розвиток НТП, так і на створення спільних транспортно-логістичних розгалужень.

Одним із ключових чинників співпраці України і КНР є можливість отримання кредиту в Азіатському банку інфраструктурних інвестицій, що може елімінувати необхідність отримання кредитів від Міжнародного валютного фонду.

Глобалізаційні процеси, а також ситуація, яка склалась сьогодні в Україні, потребує рішучих змін задля збереження цілісності та недоторканості державних кордонів, а також підвищення рівня життя громадян країни. Належне забезпечення як національної, так і економічної безпеки країни надасть змогу не тільки протистояти збройній агресії ворога, а й забезпечити вироблення та провадження виваженої державної політики щодо захисту національних інтересів країни та забезпечення належного рівня життя нації. Збройний конфлікт з Російською Федерацією й дестабілізація соціально-економічного стану держави викликали зростання видатків на оборонний комплекс, що своїм наслідком мало зростання дефіциту державного бюджету та державного боргу як зовнішнього, так і внутрішнього.

Низка негативних чинників, зокрема неефективна грошово-кредитна політика уряду, незначна інвестиційна привабливість вітчизняних підприємств, нестабільний курс валют, суттєве зниження рівня платоспроможності громадян призвели до того, що національна економіка не може самостійно стабілізуватись та перебуває на дотаційному режимі.

Недостатність внутрішніх ресурсів для національної економіки вимагає пошуку шляхів залучення грошових ресурсів через співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями. Проте, партнерські відносини і співпраця України з міжнародними організаціями має досить неоднозначну оцінку серед політиків, політологів, фінансистів та науковців. Ключовим кредитором України з-поміж міжнародних фінансових інституцій є Міжнародний Валютний Фонд, членом якого Україна стала у 1992 р. відповідно до Закону України "Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій", який було прийнято 3 червня 1992 року [1]. Головним напрямом залучення кредитів МВФ було надання кредитів Міністерству фінансів України для обслуговування зовнішнього боргу держави, фінансування дефіциту платіжного та торговельного балансів. Фінансові ресурси МВФ завжди супроводжувались певними умовами, після виконання яких Україна отримувала черговий очікуваний транш. Для одержання визначеного розміру

фінансової допомоги слід реалізувати низку кроків в рамках задекларованих реформ. Серед ключових пунктів можна виділити боротьбу з корупцією, реформування фінансового сектору тощо. Проте варто відзначити, що вимоги МВФ подекуди бувають жорсткі і негативно впливають як на економічну, так і на соціальну сферу. Також наголошуємо, що транш МВФ — це кредит із відсотками, який потребує повернення й має чітке цільове призначення (підтримку золотовалютних резервів, покриття внутрішнього та зовнішнього боргу держави). Тобто кошти міжнародних інституцій — це не тільки допомога економіці країни, а й активне втручання у зовнішню й внутрішню політику, що не вирішує проблеми в економічній системі держави.

На момент становлення України як незалежної держави й підписання Договору про нерозповсюдження ядерної зброї слугувало, на той час, кроком до попередження міжнародної ізоляції й утвердження позиції щодо мирного співіснування. Проте події 2014—2019 років свідчать про те, що Україна на сьогодні є незахищеною в контексті підписаних Мінських домовленостей й Будапештського меморандуму, не в змозі самостійно протистояти збройній агресії Російської Федерації. Північноатлантичний альянс, залишивши за собою функцію ядерного стримування, пропагує вирішення міждержавних територіальних суперечок і конфліктів шляхом дипломатичних відносин. Формальна підтримка й небажання низки країн східної Європи вступати у відкриту конфронтацію з Росією має бути для України лакмусовим папером щодо означення й перегляду умов співпраці з такими країнами.

Анексія Кримського півострова та військові дії на Сході України свідчать про недосконалість системи Європейської безпеки, а також про здатність членів об'єднання гарантувати безпеку та територіальну цілісність кордонів держав-членів й інших нейтральних країн. Це може бути передумовою для формування нових військових союзів, що гарантуватиме безпеку й територіальну цілісність країнам, які знаходяться поза нині існуючими блоками.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

На наш погляд, Україні доцільно вести виважену поліеторну зовнішню політику, підтримуючи дружні партнерські відносини, як з сусідніми державами, так і країнами, які налаштовані на діалог й партнерство. Подальші дослідження будуть спрямовані на пошук оптимальних шляхів партнерства й міжнародної співпраці з метою стабілізації національної економіки й забезпечення національної безпеки.

Література:

1. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій від 24.06.1992 р. № 2402-XII Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-12>

2. Про невідкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці" [Про не-

відкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці / Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 жовтня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0011525-18>]

3. Пугач О.А. Світовий досвід упередження загроз економічній безпеці національної економіки // Науковий вісник Херсонського державного університету Випуск 12. Частина 3. 2015. С.43—46.

4. Ржевська Н.Ф. Стратегічне партнерство Україна-США: становлення та проноз // Політичний менеджмент. № 1—2, 2013. С. 226—233.

5. Торговельно-економічне співробітництво. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-japan/trade>

6. Україна і Японія розширюють оборонно-політичну співпрацю. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/67776-ukrajina-i-japonija-rozshiryujuty-oboronno-politichnu-spivpracyu>

7. Чекаленко Л. Д. Зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України / дис. ... доктора політ. наук: 23.00.04 / РНБО України НІПМБ. — К., 2007. — 437 с.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "On Ukraine's accession to the International Monetary Fund, the International Bank for Reconstruction and Development, the International Finance Corporation, the International Development Association and the Multilateral Investment Guarantee Agency", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-12> (Accessed 7 June 2019).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), "Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On urgent measures for the protection of national interests in the South and East of Ukraine, in the Black and Azov Seas and in the Kerch Strait", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0011525-18> (Accessed 7 June 2019).

3. Pugach, O.A. (2015), "World experience in preventing threats to the economic security of the national economy", *Naukovy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 12, pp. 43—46.

4. Rzhetskaya, N.F. (2013), "Ukraine-US Strategic Partnership: Formation and Perinatal Development" *Politychny menedzhment*, vol. 1—2, pp. 226—233.

5. The official site of Embassy of Ukraine in Japan (2017), "Trade and economic cooperation", available at: <https://japan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-japan/trade> (Accessed 5 June 2019).

6. The official site of Embassy of Ukraine in Japan (2017), "Ukraine and Japan are expanding their defense and political cooperation", available at: <https://japan.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/67776-ukrajina-i-japonija-rozshiryujuty-oboronno-politichnu-spivpracyu> (Accessed 5 June 2019).

7. Chekalenko, L.D. (2007), "Foreign-policy mechanisms for ensuring national security of Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Political problems of the international systems and global development, National Institute of International Problems, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2019 р.